

SINIF İÇİ ETKİNLİK

DERS: Bilgi Kuramı

Sınıf: 11

Süre: 45'+45'

ÜNİTE: II. Ünite - Bilginin Deđeri, Kaynağı, Doğruluğu

KONU: Fikirlerin Kaynağı Üzerine

Kazanım: ... öğrenciler; 3. Bilgi edinme sürecinde duyum ve deneyin etkisini sorgular.

KONUYA HAZIRLIK:

- 1- Duyu, duyum, algı kavramlarının anlamlarını, sözlüklerden, ansiklopedilerden ve Psikoloji Ders Kitaplarınızdan araştırınız.
- 2- Duyum ve algı süreçlerini şema ile gösteriniz / özetleyiniz.
- 3- Empirizm hakkında bilgi edininiz.
- 4-Yalnızca duyum ve algılarımız, deneyimlerimiz bilgi edinmemizde yeterli midir? Düşününüz. / Tartışınız.

Aşağıdaki metin okunur. Öğretmenin rehberliğinde öğrenciler tarafından yorumlanır.

Bilginin kaynağı hakkında Empirizm'in görüşleri özetlenir.

FİKİRLERİN KAYNAĞI ÜZERİNE

Herkes kolayca kabul edecektir ki bir kimse, aşırı sıcaktan acı duyduğunda veya ılımlı bir sıcaktan hoşlandığında ve bu duyuları daha sonradan hafızasına geri çağırduğunda ya da hayal gücüyle yeniden canlandırmaya çalıştığında, zihninin algıları arasında önemli bir fark vardır. Bu yetenekler *duyuların* (senses) *algılarını* (perception) taklit veya kopya edebilirler fakat hiçbir zaman özgün duygunun gücüne ve canlılığına tamamiyle erişemezler. Muazzam bir çaba sarf ettiklerinde bile onlar üzerine söyleyebileceğimiz son şey şu olacaktır: Objelerini öyle canlı bir biçimde temsil ediyorlardı ki “neredeyse” onları hissettiğimizi veya gördüğümüzü söyleyecektik. Fakat hastalık veya delilik yüzünden düzeni bozulmuş bir zihnin dışında, hiçbir zaman canlılığın algıların hepsini birden ayırt edilemez bir duruma sokan bir aşamasına ulaşamazlar. Şiirin tüm renkleri, ne kadar görkemli olursa olsunlar, yaptıkları betimlemelerde doğal nesnelere hiçbir zaman gerçek bir manzara sanılacak kadar renklendiremezler. En canlı düşünce yine de en sönük *duyumdan* (sensation) daha aşağıdadır.

Zihnin tüm diğer algılarını gözden geçirmek için benzer bir ayrımı gözlemleyebiliriz. Öfke nöbetine tutulan biri bu duyguyu salt düşünen birinden çok farklı bir biçimde harekete geçer. Eğer bana herhangi bir kimsenin âşık olduğunu söylerseniz ne demek istediğinizi, o kişinin durumunu, sağlam bir şekilde kavrayarak kolayca anlarım; fakat bu kavramı hiçbir zaman tutkunun gerçek düzensizlikleri ve endişeleriyle karıştıramam. Geçmişteki duygu ve etkilenmelerimiz üzerinde iyice düşünmeye başladığımızda, düşüncemiz sadık bir ayna gibi çalışır ve onun nesnelere doğru olarak kopya eder; fakat kullanılan renkler özgün algının bürünmüş olduğu renklerle karşılaştırıldığında daha soluk ve sönüktürler. Onlar arasındaki sınırı işaretlemek için hiçbir hassas ayrıma veya hiçbir metafiziksel başlığa gerek yoktur.

Bu nedenle işte bu noktada, zihnin tüm algılarını, güçlerinin ve canlılıklarının farklı dereceleri sayesinde ayırt edilmiş olan iki sınıfa veya türe ayırabiliriz. Daha az canlı ve kuvvetli olanları genellikle *düşünceler* (thoughts) veya *fikirler* (ideas) olarak adlandırılırlar. Diğer türden algılar dilimizde ve diğer dillerin çoğunda bir isme ihtiyaç duyarlar; sanıyorum bunun nedeni onları genel bir terim veya isim altında toplamak için, felsefi amaçlar dışında, bir zorunluluk duyulmamış olmasıdır. Bu nedenle gelin biraz özgürlüğümüzü kullanalım ve onları *izlenimler* (impressions) olarak, adlandıralım bu kelimeyi alışılmış anlamından biraz farklı bir anlamda kullanarak.

İzlenim terimiyle; duyduğumuz, gördüğümüz, hissettiğimiz, sevdiğimiz, nefret ettiğimiz, arzuladığımız veya istediğimiz zamanlardaki en canlı algılarımızın tümünü kastediyorum. Ve izlenimler, yukarıda bahsedilen duyular veya hareketler üzerinde iyice düşündüğümüzde, bilinçli olduğumuz anlardaki nispeten daha az canlı algılar olan fikirlerden ayrılırlar.

İlk bakışta hiçbir şey, sadece tüm insan gücü ve otoritesinden bağımsız olmakla kalmayıp doğanın ve gerçekliğin sınırları içinde bile tutulamayan insan düşüncesi kadar sınırsız görünmeyebilir. Anormal yaratıklar biçimlendirmek ve aykırı biçimleri ve görünümleri bir araya getirmek, en doğal ve en tanıdık nesnelere tasarlamaktan daha zahmetli olmayan bir hayal gücünün ürünüdür. Beden, içerisinde acı ve zorluk içinde sürüldüğü bir gezegene hapsedilirken düşünce bizi bir anda evrenin en uzak köşelerine veya evrenin de ötesinde doğanın bütün karışıklığıyla yalan söylediği sınırsız bir kaosa bile taşıyabilir. Hiç kimsenin asla görüp işitmediği bir şey bile tasarlanabilir; mutlak bir çelişki içerenlerinin dışında hiçbir şey düşünce gücünün ötesine geçemez.

Fakat düşüncelerimiz bu sınırsız özgürlüğe sahip görünseler bile daha sıkı bir incelemeyle onun gerçekten çok dar sınırlar içine hapsedildiğini ve zihnin tüm bu yaratıcı gücünün, duyular ve deneyimler tarafından bize sağlanan malzemelerin terkiplenmesi, yerlerinin ya da sıralarının değiştirilmesi, artırılması veya azaltılması gibi yeteneklerimizden daha fazlasına ulaşamadığını görürüz. Altın bir dağ düşündüğümüzde daha önceden bildiğimiz iki tutarlı fikri birleştiririz: *Altın* ve *dağ* fikirlerini. Erdemli bir atı tasarlayabiliriz ve bunu bize yabancı olmayan bir hayvanın, atın, şekli ve hayaliyle birleştirebiliriz. Kısaca düşünmenin tüm malzemesi ya dış duyulardan ya da iç duyulardan türetilir. Zihin ve iradeye ait olan yalnız ve ancak bu malzemeyi karıştırıp düzenlemektir. Ya da kendimi felsefi bir dille ifade etmem gerekirse tüm fikirlerimiz yani nispeten daha zayıf olan algılarımız, izlenimlerimizin yani nispeten daha canlı olan algılarımızın kopyasındırlar...

David Hume, İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma, Çev. Serkan Öğdüm,

İlke Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, (s. 20-22)

Empirizm (Deneycilik)

Empirizm, bilginin kaynağında, yalnızca deneyin bulunduğunu söyleyen akımdır. Empirizme göre insan aklında doğuştan gelen hiçbir bilgi yoktur. Başka bir deyişle mantık ilkeleri ya da düşünmenin yasaları da denilen; özdeşlik, çelişmezlik, yeter neden, üçüncü halin olanaksızlığı ilkeleri; matematikteki kavramlar; tanrı fikri vb. aklımızda doğuştan hiçbir bilgi yoktur. İnsan zihni doğuştan boş bir levha gibidir. Yine empirizme göre sahip olduğumuz tüm bilgilerimizi deney ve gözlemlerle, duyular aracılığı ile elde ederiz. Çocuk, sobanın ya da ateşin sıcak olduğunu ve kendisini yakabileceği bilgisine deney ve gözlem aracılığı ile ulaşır.

Empirizmin ilk ve en yalın biçimini İlk Çağ filozoflarından Epikuros (M.Ö.341-270)'ta görürüz. Epikuros , “Mühür, bal mumuna nasıl tıpatıp kendi izini bırakırsa eşya da bizde belli izler bırakır.” sözüyle bilgilerin ilk kaynağının duyu olduğunu savunmuştur. Ona göre bizi yanıltan duyular değil, aklın eklediği yargılardır.

John Locke doğuştan, önsel, bir bilgi olmadığını tanıtlamak için “boş levha (tabula rasa)” deyimini kullanmıştır. Locke göre insan beyni, doğduğu anda, boş bir levha gibidir. Bu levha, yaşandıkça, duyular yoluyla elde edilen algılarla dolacaktır. Locke’a göre: “Daha önce duyularda bulunmayan hiç bir şey anlıkta(zihinde) yoktur.”